

דם חטאת שנכנס להיכל (זבחים פב-פג)

גליון 476

כתוב בתורה (ויקרא ו, כג) וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף. מכאן שדם חטאת חיצונה שנכנס להיכל לכפר פסול. ובמשנה בדה פב. נחלקו מה הדין אם נתקבל הדם בשני כוסות ונכנס אחד מהם, דר' יוסי הגלילי מכשיר בחיצון (הדם בכוס שלא נכנס) וחכמים פוסלין. ומבואר בברייתא שחכמים דרשו אשר יובא מדמה, אפילו מקצת דמה. ואילו ר' יוסי הגלילי למד בק"ו שאינו נפסל אלא מה שנכנס. וביאר רש"י (בד"ה מדמה אפילו מקצת) דר' יוסי הגלילי לטעמיה דאמר האי קרא בחטאות הפנימיות כתוב (כמבואר לעיל בגמ' והתניא רבי יוסי הגלילי אומר כל הענין כולו אינו מדבר אלא בפרים הנשרפים וכו') ופסול חיצונה שנכנס דמה לפנים נלמד מהן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה, דמשתמע משם שאם היה נכנס פנימה, טוב עשו ששרפו את החטאת כי נפסל בכניסת הדם לפנים.

ולכאורה יסוד המחלוקת בין ר' יוסי הגלילי לרבנן היא האם הפסול של נכנס דמה הוא פסול בדם שנכנס או פסול בכל הקרבן, דלר' יוסי הגלילי רק אותו דם שנכנס נפסל אבל שאר הדם כשר ואילו לרבנן כשנכנס אפילו מקצת מהדם, כל הקרבן נפסל שהוא חלות פסול בגוף הקרבן כמו פיגול. אלא דאין זה מוכרח דיתכן דגם לרבנן אין זה פסול בגוף הקרבן אלא שכל הדם נפסל, וממילא אין מה לזרוק והקרבן יפסל.

ותהיה בזה נפק"מ, דאם הקרבן נפסל הוי הפסול פסול בגופו של הקרבן וממילא ישרף מיד משא"כ אם הפסול הוא בדם ויוצא שאין מה לזרוק, אז בעינן עיבור צורה, לחכות עד שהקרבן יפסל בלינה ואז ישרף. והנה בתוס' בפסחים פג. (בד"ה אמר להן וכו') נקטו דבחטאת שנכנס דמה לפנים הוי פסולו בדם ובעי עיבור צורה. הרי שנקטו (גם אליבא דרבנן עיי"ש) דלא הוי פסול בגופו אלא הוי פסולו בדם, וטעון עיבור צורה. וכן כתבו בתוס' (שם דף כג: בד"ה דהא) דבעי עיבור צורה.

וכן הביא במקדש דוד (סי' יז אות ו) דלתוס' לא הוי פסולו בגופו אלא דציין דבירושלמי מבואר דרק לר' יוסי הגלילי דס"ל דרק אותו דם שנכנס פסול אבל שאר הדם כשר הוי פסולו בדם אבל לרבנן דס"ל דאפי' במקצת דם נפסל הוי פסול הגוף. וביאר דלפי הירושלמי ס"ל לרבנן דחשיב פסולו בגופו כמו בפיגול אע"ג דחשב בעבודת הדם לזרוק דמו למחר וכדו' ועל הבשר לא חשב כלל מקרי פסולו בגופו א"כ גם כאן לרבנן כשנכנס קצת דם נפסל כל הקרבן. ואילו תוס' למדו שנפסל כל הדם אבל לא גוף הקרבן, ולכן בעי עיבור צורה. וכן כתב בחי' מרן רי"ז הלוי (הל' פסוהמ"ק עמ' 94) דבירושלמי מפורש ששאלה זו תלויה במחלוקת ריה"ג ורבנן אלא שרש"י ותוס' בפסחים פג. למדו שאפי' לרבנן לא הוי פסולו בקודש.

והנה במשנה בדה פב. נחלקו ר"א ור"ש אם דוקא בנכנס וכפר פסול או אפילו שלא כיפר. לר"א נכנס לכפר אע"פ שלא כיפר פסול, ולר"ש עד שיכפר. ר' יהודה אומר אם הכניס שוגג כשר. ובגמ' (בדה פג.) דייקו מר' יהודה שאם הכניס במזיד פסול. בשכיפר או בשלא כיפר, דמיבעיא בגמ' האם ר' יהודה ס"ל כר"א שאפי' בנכנס ולא כיפר פסול במזיד או כר"ש שרק בכיפר פסול. והגמ' מוכיחה מברייתא שר' יהודה ס"ל כהגזירה שוה של ר' שמעון שרק אם כיפר פסול. יוצא מהגמ' שלר' יהודה אם הכניס במזיד וכיפר פסול ובשוגג לא. אמנם הרמב"ם (פ"ב פסוהמ"ק ה"ט"ז) פסק שאם הכניס לכפר ולא כיפר, אם הכניסו בשוגג הרי זה כשר ואם הכניסו במזיד פסול. הרי שפסק כר' יהודה שבשוגג כשר ובכל זאת פסק שבמזיד פסול אפי' שלא כיפר. וזה דלא כמסקנת הגמ' שהוכיחה דאליבא דר' יהודה במזיד פסול רק אם כיפר. וכן הקשה בכסף משנה.

וכתב באור שמח שמדברי הרמב"ם (עיי"ש) נראה דכשכיפר אז אפילו אם הכניס מקצת דמו בכוס אחד וכיפר נפסל גם הדם שיש בכלי אחר אבל אם הכניס הדם במזיד ולא כיפר אז זה הדם שנכנס לפנים פסול אבל הדם שנשאר בחוץ בכוס אחר כשר. ועל פי זה כתב דהרמב"ם פסק דמתקיימי תרי קראי, שמהפסוק וכל אשר יובא וכו' לכפר שזה אפי' במקצת דמים הוא רק לכפר דיליף מהגזי"ש ואז נפסל כל הדם, ומהפסוק

הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה דלא כתיב לכפר, זה דוקא במזיד (ולכן אמר להם משה הן לא הובא את דמה דמזידין ודאי לא היו) ושם כתיב את דמה דמשמע כל דמה אבל אם הכניס במזיד בפנים ולא כיפר לא פסל את המשויר. וז"ל וזה הכרעה טובה בין ריה"ג לחכמים, ולזה כיון ר' יהודה, עיי"ש באריכות. וסיים דלפיי"ז אם פסל כל הדם הוי פסולו בגופו ואם לא פסל המשויר הוי פסול מכשיר (פסול הדם), ואם נפסל הכל ישרף מיד, ובנכנס ולא כיפר טעון עיבור צורה.

מאידך הגרי"ז דייק (שיעורי רבנו משולם דוד הלוי עמ' תקנב) דהא רש"י כתב ה"ג שוגג כשר הא מזיד פסול. בשכיפר או בשלא כיפר. ולפי גירסתו יוצא דלר' יהודה רק בשכיפר פסול, וא"כ י"ל דהרמב"ם לא גרס הא מזיד פסול אלא הגמ' מייתי רק לדברי ר' יהודה דבשוגג כשר, ועל כך מסתפקת האם מכשיר גם בשכיפר או רק בשלא כיפר. ופושטת דמכשיר רק בשלא כיפר. ולפיי"ז במזיד לא מיירי כלל, ובמזיד פסול בכל גווני, ולכן פסק הרמב"ם דבשוגג פסול רק כשכיפר ובמזיד בכל אופן פסול גם אם לא כיפר.

אלא דלפיי"ז יוצא שיש שני דינים בהכנסת דם, דין אחד דעצם ההבאה פוסלת (דהא במזיד פוסל גם בשלא כיפר) ועוד דין שכפרה בפנים פוסלת, ולכן גם בשוגג פסול. וצ"ע מנא לן שני דינים אלה. ולפי האור שמח יש שני פסוקים אבל פשטות הסוגיא היא שלומדים רק מפסוק אחד או מוכל חטאת או מהן לא הובא.

ובחידושי רבנו חיים הלוי (פ"ב פסוהמ"ק הט"ז) כתב דהטעם דמחלקינן בין שוגג למזיד הוא משום דבאמת הבאה לחוד אינה פוסלת כלל, ורק בהכניסו ע"מ לכפר היא דמיפסלא וכדכתיב בקרא אשר יובא וגו' לכפר בקודש. וכן הוא להדיא בזבחים דף פב (דאביי הקשה איך שייך שיפסל בקדש הקדשים הרי כבר נפסל בהיכל, שנכנס לתוכו לפני שהגיע לקה"ק, ותירץ רבא דשייך באופן שחשב לכפר רק בקודש הקדשים) כל מידי דחשיב עליה לפני ולפנים לא מיפסל בהיכל, והיינו משום דעל ההיכל ליכא מחשבה לכפר, הרי להדיא דבעינן דוקא שההבאה תהא ע"מ לכפר בפנים. וע"כ אמרינן דכשהכניסו בשוגג לא מיקריא מחשבת כפרה כיון דהויא מחשבה בטעות, והוי כנכנס בלא מחשבת כפרה דלא מיפסלא.

ולפיי"ז נראה דהא דפסק הרמב"ם דבכיפר פסול גם בשוגג טעמו הוא משום דסובר דהא דבשוגג בטלה מחשבתו היינו רק היכא דלא נתקיימה מחשבתו ולא כיפר וכו' משא"כ היכא דבאמת כיפר ונתקיימה מחשבתו שחשב לכפר, גם בשוגג לא בטלה מחשבתו, ומצטרפים שניהם מה דחשב לכפר וכיפר לענין שיהא בכלל הובא לכפר, וזהו יסוד טעמו של הרמב"ם דבכיפר פסול אפילו אם הביא בשוגג. (ועיי"ש שהאריך לבאר שרק בנזרק על המזבח פוסל, דשלא במקומו כמקומו דמי, וכדי לפסול בהכניס בשוגג בעינן שכיפר באמת ולא די שעשה מעשה כפרה לבד. ובזה יישב את המשך הסוגיא דמבואר דלר' יהודה גם בכיפר לא פסל בשוגג כי שם איירי בחטאות הפנימיות שזרק על הפרוכת ששם אין כפרה באמת דשם לא אמרינן שלא במקומו כמקומו דמי אבל באופן שזרק על המזבח פסול גם בשוגג).

ועכ"פ לפי הגר"ח יוצא שיש דין אחד, דבעינן נכנס לכפר כדי לפסול ולכן במזיד נפסל מיד, ובשוגג נפסל רק אם כיפר על המזבח, דבשוגג חסרה המחשבה עד שיכפר שאז יוצא שנתקיימה מחשבתו. וכתירוץ הגר"ח כתב גם בקרן אורה, וז"ל דסברא הוא דכל שהכניס בשוגג הוי כמו שהכניס על מנת שלא לכפר דכשר לכו"ע אבל אם כבר כיפר אפילו שוגג פסול כיון דכבר עשה מעשה.

אלא דבנפש טובה (ח"ג עמ' תתיח, אות קלד) כתב לחלק בין תירוץ הגר"ח לתירוץ הקרן אורה, דלקר"א הא דאם כיפר פסול אפילו בשוגג היינו משום דהיכא דכיפר מיפסל אף שלא היתה הכניסה ע"מ לכפר ואילו מדברי הגר"ח נראה דהיכא דכיפר מיקרי שכניסתו היתה ע"מ לכפר אע"ג שהיתה בשוגג. וכתב דתהיה נפק"מ אם כהן אחד הכניס דם בשוגג וכהן אחר היזה, דלדברי הקר"א מיפסל משום דסוף סוף כיפר בדם זה על המזבח אבל לפי הגר"ח כשאותו כהן שהכניס כיפר אמרינן שנתקיימה מחשבתו ע"מ לכפר אבל כשכיפר כהן אחר לא משוי ליה כפרה זו למחשבתו של הכהן שהכניס, ולכן לא יפסל.

ולכאורה יש להסתפק אליבא דהגר"ח שביאר דבכיפר נתקיימה מחשבתו, האם כוונתו שנפסל למפרע משעת כניסת הדם דהא התברר שמחשבתו היתה ע"מ לכפר (דלפי הקר"א פשוט שהמעשה פסול). אלא דמלשונו שכתב ומצטרפים שניהם מה דחשב לכפר וכיפר וכו' (כנ"ל) משמע דאינו נפסל עד שכיפר.